

УДК 331.572.4

Т.В. Решитько, канд. екон. наук

НДІ праці і зайнятості населення Міністерства соціальної політики України та НАН України

А.В. Шинкаренко, канд. екон. наук

ВП „Кіровоградський факультет КНУКіМ”

Зайнятість та інвестиційні процеси в сільській місцевості

Стаття присвячена розгляду впливу інвестиційних процесів на зайнятість сільського населення. **сільський ринок праці, зайнятість сільського населення, інвестування створення нових робочих місць**

Ситуація на сільському ринку праці залишається досить складною. Чисельність зайнятих осіб у сільській місцевості постійно зменшується. Кількість безробітних (у визначені МОП) за 1999р.-2010 рр. зросла на 25 %, а рівень безробіття склав 7,1 % [1].

Однією з головних причин цих явищ є обмеженість сільського ринку праці. Сільське господарство, яке донедавна вважалося однією з найбільш трудонедостатніх галузей і постійно потребувало залучення додаткової робочої сили, тепер само вивільнює її. На селі загострюється проблема працевлаштування та соціального захисту селян.

Проблемі зайнятості населення присвячено чимало наукових досліджень. Їх результати широко висвітлені у працях провідних українських вчених: І.Ф. Гнибіденка, В.С. Дієсперова, Т.М. Кір'ян, А.М. Колота, Е.М. Лібанової, К.І. Якуби та інших авторів. Віддаючи належне науковим розробкам зазначених вчених у вирішенні проблем зайнятості населення, зазначимо, що вплив інвестиційних процесів на створення робочих місць та зайнятість мешканців села все ще недостатньо вивчено. Ці питання не отримали належного висвітлення у науковій літературі, і тому, потребують особливої уваги та подальшого вивчення.

Метою статті є дослідження впливу інвестиційних процесів на зайнятість селян та пошук шляхів покращення ситуації на сільському ринку праці.

Проведені нами дослідження показують, що створені внаслідок аграрної реформи нові форми господарювання не в змозі вирішити проблему зайнятості сільського населення. Більше того, вони щорічно у значних обсягах зменшують

© Т.В. Решитько, А.В. Шинкаренко, 2012

кількість робочих місць у своїх трудових колективах. І як наслідок, за 2000-2010 рр. чисельність найманих працівників сільгоспідприємств зменшилась з 2688 тис. осіб до 595 тис. осіб, або більше ніж у 4,5 рази [2, с.52].

Важливою причиною погіршення ситуації на сільському ринку праці стало те, що нові агро формування порушили традиційну структуру сільськогосподарського виробництва. За останні роки вони різко скоротили (а то й зовсім ліквідували) частку більш трудомісткої продукції: тваринництва, птахівництва та овочівництва, де потрібні значні затрати праці. У 2010р. навантаження на одне вільне робоче місце серед кваліфікованих робітників сільського, лісового господарств, риборозведення та рибальства складало 32 особи.

Здійснюючи виробництво сільськогосподарської продукції на орендованих

землях, сільськогосподарські підприємства майже не несуть відповідальності за соціальні проблеми села. І як наслідок – занепад соціальної інфраструктури, зменшення чисельності зайнятих в цій сфері селян.

У цих складних умовах селянам все частіше доводиться самотійно забезпечувати себе робочими місцями, створюючи особисті селянські господарства (ОСГ). В них працює більше 3 млн. мешканців села. Останнім часом ОСГ забезпечили відносну стабільність аграрного виробництва, адже у 2010 р. в них вироблено 55,1 % загального обсягу сільськогосподарської продукції країни, а саме головне – в них зайнятий майже кожен другий селянин. Займаючи свою „нішу” в суспільному поділі праці, особисті селянські господарства у період становлення ринкових відносин в Україні дозволяють пом’якшити проблему зайнятості сільського населення та значно стабілізувати соціальну ситуацію в сільській місцевості. Проте, недостатня юридична урегульованість діяльності ОСГ, статусу зайнятих в них осіб, призводить до існування „тіньового” ринку праці.

Здійснення несільськогосподарської діяльності на селі відбувається занадто повільно, практично без будь-якої державної підтримки. Розвиток підприємництва в сільській місцевості стримується через відсутність у селян необхідного стартового капіталу, недоступність банківських кредитів, низьку купівельну спроможність мешканців села та недостатній професійно-кваліфікаційний рівень безробітного сільського населення.

Незважаючи на позитивні тенденції в інвестиційному процесі, сьогодні ще не введено в дію систему економічних важелів стимулювання інвестиційної діяльності в сільській місцевості. Не мають інвестиційної стимулюючої спрямованості заходи щодо регулювання відносин власності на землю і майно селян. Фінансово-кредитні установи не зацікавлені у здійсненні інвестиційних операцій в сільському господарстві. Ці та інші причини призвели до масового скорочення працівників села.

Є очевидним, що формування конкурентоспроможного аграрного виробництва в Україні, розвиток сфери зайнятості сільського населення можливі лише за умови вирішення проблеми його інвестиційного забезпечення. Нові перспективи для інвесторів має відкрити припинення дії мораторію на продаж сільськогосподарських земель, що дасть змогу напряму і легально включити зазначені землі до процесу інвестування.

Сьогодні сільське господарство є мало привабливим для інвесторів (табл. 1). Інвестиції в основний капітал сільського господарства, мисливства, лісового господарства у 2010 р. становили 7,1 % всього обсягу інвестицій в народне господарство. Прямі іноземні інвестиції в сільське господарство були незначними і у загальній структурі склали 2 % [2, С. 34-36].

В сільському господарстві капіталовкладення в основному спрямовуються на технічне переоснащення і реконструкцію діючих підприємств, будівель, споруд. На нове будівництво направляється лише ¼ інвестицій в основний капітал.

Інвестування створення нових робочих місць на селі відбувається переважно за рахунок залучення приватного капіталу. Останніми роками інвестиційні пріоритети належали галузям рослинництва. Кошти використовувалися переважно на придбання сільськогосподарської техніки імпортного виробництва.

Погіршення показників фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств зумовило їх інвестиційну непривабливість, сповільнило придбання основних засобів та подальше зростання аграрного виробництва.

Таблиця 1 - Динаміка обсягів інвестицій в основний капітал економіки України,

у сільське господарство та вартість основних засобів аграрної галузі

№ з/п	Показник	Рік								2010 р. до 2001р., разів
		2001	02	2004	2006	2007	2008	2009	2010	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Інвестиції в основний капітал – усього, млн. грн.	32573	37178	75714	125254	188486	233081	151777	171092	5,3
	у т. ч. сільське господарство	1552	1854	3278	7190	9338	16681	9295	12106	7,8
	Питома вага інвестицій у сільське господарство в загальному підсумку, %	4,8	5,0	4,3	5,75,0	7,1	1,5	6,1	7,1	1,5
	Вартість основних засобів сільського господарства, млрд. грн.	92,5	86,3	74,4	74,3	77,5	94,1	101,3		
	Питома вага основних засобів сільського господарства, млрд. грн.	10,1	8,9	6,5	4,7	3,3	3,0	2,6		
	Наявність сільськогосподарської техніки в агропідприємствах, тис. од.: Трактори	296,2	273,6	230,5	201,3186,8	186,8	177,4	168,5	151,3	0,5
	зернозбиральні комбайни	61,3	57,4	50,0	44,3	41,0	39,1	36,8	32,8	0,5
7	Прямі іноземні інвестиції (наростаючим підсумком) всього, млн. дол. США	4555,3	5471,8	9047,0	21607,3	21607,3	35723,4	35616,4	40053,0	8,8
	у т. ч. сільське господарство	83,8	108,6	216,8	399,8	399,8	799,0	809,1	786,7	9,4
8	Питома вага сільського господарства в загальному підсумку, %	1,8	2,0	2,4	1,9	1,9	2,2	2,3	2,0	1,1

Джерело: дані статистичних збірників Сільське господарство України за 1999-2010 рр.

Сьогодні є очевидним, що нові робочі місця в сільському господарстві, які відповідають сучасним вимогам ринку праці, можна створити лише за рахунок значних внутрішніх і зовнішніх капіталовкладень. Причому, пріоритет потрібно надавати вітчизняному капіталу, оскільки він краще орієнтується в ситуації на вітчизняному ринку. Тому потрібно підвищувати прибутковість сільськогосподарських підприємств, оскільки капіталовкладення здійснюються з отриманого прибутку.

Для підвищення прибутковості агро формувань необхідно здійснити низку заходів: законодавчо захистити продовольчий ринок шляхом обмеження імпорту; знизити податковий тиск на виробників сільськогосподарської продукції; усунути диспаритет цін на сільськогосподарську і промислову продукцію; здійснювати переробку виробленої сільськогосподарської продукції безпосередньо в сільській місцевості, що дасть додаткові робочі місця для селян; зменшити кількість посередників на продовольчому ринку; відновити державне замовлення на

виробництво сільськогосподарської продукції; ввести державні дотації на виробництво тваринницької продукції та на 1 га сільськогосподарських угідь для вирощування продукції рослинництва; ввести пільгове кредитування сільськогосподарських товаровиробників тощо.

Відтворення основних засобів сільськогосподарського виробництва вимагає більшого обсягу інвестицій, спеціального кредитного забезпечення обігових коштів, формування системи державної підтримки й відповідно організаційно-економічного механізму інвестування в аграрну сферу АПК[3]. Першочерговими напрямками інвестування рослинництва повинні стати:

- інвестиції, направлені на підвищення родючості, меліорації земельних угідь, впровадження нових прогресивних технологій вирощування сільськогосподарських культур;
- інвестиції в сучасне обладнання, техніку, інструменти (основні засоби), матеріали, реагенти й інші оборотні засоби та на підвищення якості людських ресурсів;
- здійснення капіталовкладень у побудову зерносховищ, елеваторів для зберігання зібраного врожаю;
- відтворення майже зниклих галузей овочівництва, садівництва, виноградарства, де потрібні значні затрати праці;
- відтворення та будівництво переробних підприємств в сільській місцевості, забезпечення їх сировиною. Ці заходи сприятимуть створенню мережі нових робочих місць на селі.

Дослідження свідчать, що залученню вітчизняних та іноземних інвестицій в розвиток тваринництва перешкоджають: а) недосконала цінова політика, оскільки закупівельні ціни на молоко, м'ясо і іншу продукцію не відшкодовують виробничих витрат; б) недосконалий механізм державного регулювання імпорту м'ясної та молочної продукції; в) неузгодженість між виробництвом, переробкою і реалізацією продукції; г) неефективні дотації держави на виробництво продукції тваринництва.

Подальший розвиток тваринництва як основи створення нових робочих місць для селян передбачає:

- збільшення обсягів отримання продукції в усіх категоріях господарств, при інвестуванні створення як велико-товарного спеціалізованого виробництва так і малих ферм;
- побудову нових потужних ферм і комплексів, технічного переоснащення діючих приміщень, впровадження на них новітніх технологій розведення худоби і птиці;
- удосконалення вітчизняної системи селекційної роботи, племінно-генетичної справи тощо;
- забезпечення надання виробникам продукції тваринництва державної фінансової підтримки, пільгових кредитів, лізингових послуг, ефективної цінової політики тощо.

Про необхідність капіталовкладень у тваринництво свідчить той факт, що у сільськогосподарських підприємствах, де на кожний гектар угідь припадало понад 400 грн. інвестицій, отримано майже у п'ять разів більше валової продукції цієї галузі на одиницю площі, порівняно з областями, де інвестицій було менше - 50 грн. [4, С.64].

Для запобігання занепаду українського села, потрібно здійснити вагомі інвестиції в його соціально-економічний розвиток. Причому, має сенс розмежування у цій справі функцій сільськогосподарських підприємств і держави. Першочерговим завданням аграрних формувань повинно стати відродження і розвиток сільськогосподарського виробництва. Соціальні ж проблеми сільської місцевості – це прерогатива держави, її законодавчих актів і дії виконавчих структур. Адже світовий та

вітчизняний досвід господарювання на селі показує, що сільське господарство не в змозі вирішувати соціально-побутові проблеми сільських територій на сучасному рівні. Важливим є створення карти інвестиційної привабливості щодо організації виробництва та розвитку соціальної сфери кожного сільського населеного пункту, виявлення реальних можливостей вкладання інвестицій у його розвиток [5].

Сьогодні є сенс у створенні спеціального фонду підтримки села, з якого б фінансувалися інвестиційні цільові програми з розвитку сільських територій. Суб'єктами створення такого фонду повинні стати: державний та місцевий бюджети, сільська громада, підприємства, що знаходяться на території сільського населеного пункту, приватні особи тощо. Визначати пріоритетний напрям використання інвестицій та контролювати цей процес, на наш погляд, повинні сільські ради.

Досвід зарубіжних країн, які нещодавно вступили до СОТ, свідчить про поступову зміну підтримки галузі сільського господарства у бік збільшення заходів „зеленої скриньки”, спрямованих переважно на розвиток соціальної інфраструктури на селі. Зокрема, у Чехії (86,2 %), Польщі (73,3%), Словенії (60,8 %) частка заходів „зеленої скриньки” вже переважає у структурі підтримки сільського господарства і сільської місцевості [6, С. 897].

Підсумовуючи вище викладене, ми вважаємо, що покращення інвестиційного клімату для інтенсивного розвитку сільськогосподарського виробництва і відродження сільських територій в Україні, дасть змогу зупинити руйнацію соціальної інфраструктури села, створити нові робочі місця та зменшити безробіття серед селян.

Список літератури

1. Економічна активність населення України 2010. - Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2011. – 208 с.
2. Сільське господарство України. 2010. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2011. – 384 с.
3. Скрипничук Н. А. Ефективність інвестицій у підвищенні родючості ґрунтів // Економіка АПК. – 2010. - № 9. – С. 48-53.
4. Кожем'якіна М. Ю. Оцінка інвестиційних процесів у тваринництві // Економіка АПК. – 2010. - № 9. – С. 62-60.
5. Ланченко Є. О. Аналіз інвестиційних процесів і зайнятості в аграрному секторі економіки // Економіка АПК. – 2010. - № 6. – С. 81-86.
6. Фокас Л.Н., Щетініна Л.В. Методологічні засади оцінювання стану і перспектив зайнятості у сільському господарстві України / Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. Спец. вип. Управління людськими ресурсами: проблеми теорії і практики. - Т.2., Ч.2-К.: КНЕУ, 2007. –С.887-901.

Т. Решитько, А. Шинкаренко

Занятость и инвестиционные процессы в сельской местности

Статья посвящена рассмотрению влияния инвестиционных процессов на занятость сельского населения

T.Reshitko, A.Shinkarenko

Employment and investment processes in a countryside

Article is devoted consideration of influence of investment processes on agricultural population employment

Одержано 16.02.12

